

Уредници / *Editors*
Веселин Бунчић и Мирјана Миланков

ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНИ ХОРИЗОНТИ

Едиција: Међународна интердисциплинарна
стручно научна конференција – Суботица

Књига 3

Издавач / *Published by*
**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА
ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ВАСПИТАЧА - СУБОТИЦА**

Рецензенти / *Reviewers*
проф. др сц. Анита Клапан
проф. др Метод Чернетич
проф. др Јово Радош

Лектор и коректор / *Lecturer and Proof-reading*
Јелена Ветро, Војо Ковачевић, Бранко Медич

Прелом текста / *Lay-out*
Зорана Дамјановић, Дуња Митровић
НЦПППБ, Нови Сад

Дизајн корица / *Cover design*
Славко Бабицков, Славољуб Хилченко

Штампа / *Printed by*
„VISION“ Суботица

Тираж: 500 примерака / *Printed in 500 copies*
500 примерака ЦД-а / *Published in 500 copies of CDs*

Штампање помогли / *Printing supported by*
Министарство за науку Републике Србије
Покрајински секретаријат за науку АП Војводине

ISBN 978-86-87893-11-5

САДРЖАЈ

МОСТ КОЈИ СПАЈА	9
<i>Каролина М. Живковић, Јасна Литобац, Небојша Маркез</i>	
ЗАЈЕДНО У АДАПТАЦИЈИ	12
<i>Јасмина Кукић</i>	
КВАЛИТЕТ КУЛТУРА И КОНЗУМИРАЊЕ ХРАНЕ У ВРТИЋИМА	15
<i>Марина Пиуковић</i>	
ЧИСТ И БЕЗБЕДАН ВРТИЋ	24
<i>Жељка Милановић, Татјана Миљановић</i>	
ФИЛОЗОФИЈА КАО ПОТРЕБА ДЕТЕТА	28
<i>Весна Николић, Снежана Павловић, Мира Ивовић, Данијела Маглов, Снежана Пенић, Дејан Виденовић</i>	
ОД РАЗВОЈА ЕМОЦИОНАЛНЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ – ДО ИНТЕЛИГЕНТНЕОРГАНИЗАЦИЈЕ	34
<i>Мр Марија Бошковић, Љубица Лазаревић</i>	
ЗИМСКЕ СПОРТСКЕ И ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ	39
<i>Бланка Бурић-Темуновић, др Веселин Бунчић</i>	
НОВИ ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ – СТРУКОВНИ ДИЗАЈНЕР	43
<i>Доц. др Славољуб Хитченко</i>	
СТРУКОВНО ОБРАЗОВАЊЕ – КАКО ГА ВИДЕ СТУДЕНТИ	51
<i>Предраг Пртљага</i>	
HOW EDUCATION IS CHALLENGED BY A DEVELOPING INFORMATION SOCIETY	56
<i>Wojciech Walat, Doc. PhD.</i>	
ВРСТА И СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ ВАСПИТАЧА У РЕПУБЛИКАМА БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	61
<i>Руте Дујо</i>	
ПРОЈЕКТОВАЊЕ НОВЕ СТРУКТУРЕ ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	65
<i>Др Мирослав Кука, др Вукосава Живковић</i>	
ПОТРЕБА ОД САВРЕМЕНОГ МЕНАџМЕНТА У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ	69
<i>Мр Соња Величковић</i>	
АДАПТАЦИЈА ДЕЦЕ НА УСЛОВЕ У ПРЕДШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА	72
<i>Мр Јелена Ветро</i>	

ДЕТЕ КАО ПРИПОВЕДАЧ И РЕЦЕПИЕНТ	77
<i>Доц. др Јованка Денкова</i>	
ИЗ ПРАКСЕ НА ДЛАНУ!	82
<i>Славко Бабицков, доц. др Славољуб Хитченко</i>	
КРЕИРАЊЕ МОДЕЛА ОБРАЗОВНОГ WEB ПОРТАЛА	88
<i>Вукан Поповић</i>	
ДЕСКРИПЦИЈА ЗНАЧАЈА И УЛОГЕ ИНТЕРЕСОВАЊА У ЕДУКАЦИОНОМ ПРОЦЕСУ И ЊЕГОВА ФАКТОРСКА ЗАСИЋЕНОСТ.....	99
<i>Милица Милетић, Снежана Ђорђевић</i>	
МУЗИКА КАО СТИМУЛУС РАЗВОЈА ДЕЧЈЕГ ЛИКОВНОГ ИЗРАЗА.....	102
<i>Др Сања Филиповић, др Габријела Грујић – Гарић</i>	
ЕКОПЕДАГОГИЈА У ФУНКЦИЈИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА.....	116
<i>Јасмина Ђорђевић</i>	
ПРЕДШКОЛСКО ДЕТЕ И КОНТЕКСТ.....	118
<i>Др Драгана Бојковић, мр Ружица Милосављевић</i>	
ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ ХАРМОНИЗАЦИЈЕ НАРОДНИХ ПЕСАМА	125
<i>Мр Бранко Џиновић</i>	
RAZVOJ EMOCIONALNE INTELIGENCIJE I PRIPREMA NA KARIJERU UČENIKA SREDNJIH ŠKOLA.....	129
<i>Boris Blažinić, Mirjana Burić Moskaljov, Ana Celjak</i>	
ЛОКАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ КАО ДЕО ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОГ НАСТАВНОГ САДРЖАЈА МЕТОДИЧКИХ АКТИВНОСТИ.....	132
<i>Мр Милорад Степанов, Јелка Попадић, Весна Француски, Мирослав Вучић, Јасна Радосавчев</i>	
“МИ СЕ ДРУЖИМО И СТВАРАМО”	139
<i>др Зоран Јонић, Марија Николић, Иван Тодоров, Мирјана Милошевић, Жаклина Митровић</i>	
ПРЕВЕНТИВНО-КОРЕКТИВНЕ ВЕЖБЕ У РАДУ СА ПРЕДШКОЛСКОМ ДЕЦОМ	149
<i>Софија Симић, Матеј Скендеровић</i>	
ДЕТЕРМИНИСАНОСТ ПРОЦЕСА МИШЉЕЊА ИСКУСТВОМ (УЗРАСТОМ) УНУТАР ЕДУКАЦИОНОГ ПРОЦЕСА.....	150
<i>Др Бојо Колонцовски, др Мирослав Кука, др Јове Талевски</i>	

НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ.....	154
<i>Наталья Васильевна Матыцина</i>	
ЖИВОТ ЗА УЧЕЊЕ ИЛИ УЧЕЊЕ ЗА ЖИВОТ	158
<i>Мр Миленко С. Стојнић, проф. др Снежана Ставрева Веселиновска</i>	
ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ФОРМА РАБОТЫ С ТАЛАНТЛИВЫМИ ДЕТЬМИ	163
<i>Маргарита Ефимовна Попова</i>	
ЦИВИЛИЗАЦИЈА И БИБЛИЈА: ВАСПИТАЊЕ НА ПОЧЕТКУ НОВОГ МИЛЕНИЈУМА	168
<i>Др Ивана Петковић, Радошко Тешић</i>	
OBRAZOVANJE – DOŽIVOTNI PARTNER PREDUZETNIKA	174
<i>Mag. Andrej Baričič, doc. dr Alenka Temeljotov Salaj, Valentina Lozar</i>	
THE CHALLENGE OF DISTANCE TUTORING AND LEARNING USING THE VIRTUAL CLASSROOM - ADOBE ACROBAT CONNECT PRO MEETING	181
<i>M.A. Branko Medic</i>	
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ И ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ.....	186
<i>Шевченко Татьяна Евгеньевна</i>	
ПРИМЕНА ПАРЕТО МЕТОДА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА НАСТАВЕ.....	190
<i>Доц. др Славо Мандић, Соња Гогин, дипл.сцц – мастер</i>	
ПЕРСПЕКТИВЕ Е-УЧЕЊА.....	195
<i>Др Слађана Перовић, др Милош Петронијевић</i>	
ВАСПИТНИ СТИЛОВИ БУДУЋИХ ВАСПИТАЧА: ДЕВЕТНАЕСТ ГОДИНА КАСНИЈЕ	199
<i>Мр Ибоја Гера</i>	
MIGRATION CIRCUMSTANCES IN SHOOOL ENVIRONMENT – RESEARCH	203
<i>Mag. Marta Novak, Dr. Franc Cankar, Tomi Deutsch, mag. Olga Dečman Dobrnjič, dr. Alenka Temeljotov Salaj</i>	
УПРАВЉАЊЕ ЉУДСКИМ РЕСУРСИМА У УСТАНОВАМА ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА.....	216
<i>Мр Татјана Маринковић</i>	
ПРЕВЕНЦИЈА ПОВРЕДА И БОЛОВА У ЛЕЂИМА ИЗАЗВАНИМ ТЕШКИМ ЂАЧКИМ ТОРБАМА КОД ДЕЦЕ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА У СИГУРНИМ ЗАЈЕДНИЦАМА	220
<i>Мсц Дуња Митровић</i>	

САВРЕМЕНЕ ИГРАЧКЕ - ПУТ КА НЕДОБИЈИ.	228
<i>Др Миодраг В.Вуковић</i>	
КОНКРЕТИЗАЦИЈА ЛИТЕРАРНОГ ФЕНОМЕНА У АРХЕТИПСКОЈ ФУНКЦИЈИ	234
<i>Мр Ана Стишовић Миловановић</i>	
ПОРОДИЦА КАО АГЕНС СОЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ ДЕЦЕ	238
<i>Мр Ђорђе Ђокић</i>	
МЕЂУОДНОС ТЕОРИЈЕ И ПРАКСЕ У ПРОЦЕСУ ВАСПИТАЊА ДЕЦЕ.	248
<i>Проф. др Јово Радош</i>	
ТАЛЕНАТ ПРИЧА ПРИЧУ	251
<i>Др Вукосава Живковић</i>	
ЛИКОВНИ МОДЕЛ ПОМОЋИ ДЕЦИ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ	254
<i>Мр Мирослава Којић, др Загорка Марков</i>	
ПЕДАГОГ У ИНТЕГРАЦИЈИ ДЕЦЕ СА ПОТРЕБОМ ЗА ПОСЕБНОМ ДРУШТВЕНОМ ПОДРШКОМ	265
<i>Док. др Бисера Јевтић</i>	
РАЗВОЈНА ДИСКАЛКУЛИЈА	271
<i>Илдико Ђокић, др Ерика Балог</i>	
ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ФОРМА РАБОТЫ С ТАЛАНТЛИВЫМИ ДЕТЬМИ	275
<i>Маргарита Ефимовна Попова</i>	
ЛИЧНОСТ УЧИТЕЉА	280
<i>Мр Марица Станкић</i>	
СНОВИ И ЛИКОВНИ ТРАГ КОД ДЕЦЕ	289
<i>Мр Сава Халугин</i>	
ОРГАНИЗОВАНА ИГРА ФУДБАЛА БИЛА ЈЕ И ПРЕ ОСНИВАЊА СУБОТИЧКОГ АТЛЕТСКОГ КЛУБА "БАЧКА", ЗВАНИЧНО НАЈСТАРИЈЕГ ОСНОВАНОГ ФУДБАЛСКОГ КЛУБА НА ПРОСТОРУ СФР ЈУГОСЛАВИЈЕ	293
<i>Драгутин Рајић, Димитрије Рашовић</i>	
РАЗВОЈ СПОРТА У ЦРНОЈ ГОРИ	300
<i>Др Димитрије Рашовић, мр Драгољуб Раић</i>	
БАЈКЕ АЛЕКСАНДРА ПУШКИНА	306
<i>Др Душица Поттић</i>	
СЕМИНАРСКИ РАДОВИ И ФУНКЦИОНАЛНА ПИСМЕНОСТ	312
<i>Доц. др Лепа Бабић, доц. др Борис Кордић</i>	

ИНКЛУЗИВНИ ПРОГРАМ У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ.	394
<i>Дијана Копуновић</i>	
МОДЕЛОВАЊЕ ПРОБЛЕМСКИХ ЗАДАТАКА МЕТОДОМ ДУЖИ ПУТЕМ ОБРАЗОВНОГ СОФТВЕРА	398
<i>Доц. др Драгица Милинковић, проф. др Миленко Пикула</i>	
PRINCIPLES AND STRATEGIES FOR LIFELONG LEARNING	410
<i>MPhil Andreja Marcetić, PhD Sonja Kovačević, Nail Abdel – Jabbar</i>	
МОГУЋНОСТИ ЛАКШЕГ УЧЕЊА МАТЕРЊЕГ И СТРАНИХ ЈЕЗИКА УЗ МУЗИЧКЕ САДРЖАЈЕ У РАНОМ УЗРАСТУ	415
<i>Мр Наташа Костадиновић</i>	
РАД СА ПРЕДШКОЛСКОМ ДЕЦОМ У СМЕТЉАМА У РАЗВОЈУ	424
<i>Др. Ерика Балог, Иљидико Ђокић</i>	
УКЉУЧИВАЊЕ ДЕТЕТА У СПОРТ (ФУНКЦИОНАЛНО-МЕДИЦИНСКИ АСПЕКТ)	428
<i>Др Веселин Бунчић</i>	
ИЗРАДА ОРФОВИХ ИНСТРУМЕНАТА	433
<i>Биљана Марковић, Аница Павловић</i>	
ТРУДИ СЕ БИЋЕШ ПРАВ И ЗДРАВ.	437
<i>Снежана Грујић, Биљана Мамужић, Дујо Руње, Ивана Мандић</i>	
SOME EXPERIENCES FROM MACEDONIA IN ADITTION TO LIFE- LONG EDUCATION FOR TEACHERS	442
<i>Ph.D. Rozalina Popova - Koskarova</i>	
SAFE COMMUNITY MOVEMENT IN SOUTHEAST EUROPE.....	446
<i>Mirjana Milankov MD PhD, Dunja Mitrović MSc</i>	
VASPIТАЧ, UČITELJ I NASTAVNIK KAO FAKTOR USPEŠNE INKLUZIJE DECE SA POSEBNIM POTREBAMA	458
<i>Мр Надежда Родић</i>	

УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВНИХ УСЛУГА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ ПО МОДЕЛУ TQM	316
<i>Мр Љиљана Крнета</i>	
АНАЛИЗА КВАЛИТЕТА ОРАЛНОГ ЗДРАВЉА У ПРЕДШКОЛСКОЈ И ШКОЛСКОЈ ПОПУЛАЦИЈИ, УЗ ОСВРТ НА ТРУДНИЦЕ И ПОРОДИЉЕ	322
<i>Др Жељко Стојановић</i>	
HUMAN CAPITAL AND CYCLE OF KNOWLEDGE	332
<i>Ph. D. Metod Černetić</i>	
SOCIETY OF KNOWLEDGE IS CYCLE OF KNOWLEDGE	337
<i>Ph. D. Metod Černetić</i>	
ODGOJ I OBRAZOVANJE – SOCIJALNI KAPITAL ILI NEPOTREBNI TROŠAK?	336
<i>Prof.dr.sc. Jasminka Zloковић</i>	
ДАРОВИТО ДЕТЕ У ВРТИЋУ	342
<i>Дијана Брусин</i>	
ARTISTICALLY GIFTED PRIMARY SCHOOL PUPILS AND DEVELOPMENT OF THEIR SPATIAL INTELLIGENCE	348
<i>Dr. Matjaž Duš, Katja Lep</i>	
МУЗИКА КАО СТИМУЛУС РАЗВОЈА ДЕЧЈЕГ ЛИКОВНОГ ИЗРАЗА	351
<i>Др Сања Филиповић, др Габријела Грујић – Гарић</i>	
ULOGA MENTORA ZA VRIJEME PEDAGOŠKE PRAKSE STUDENATA RAZREDNE NASTAVE	365
<i>Jerneja Herzog, Davorka Pregl</i>	
МЕТОДИЧКА КОРЕЛАЦИЈА РАЗВОЈА ГОВОРА И МУЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА	369
<i>Др Слађана Милековић, мр Бранимир Драгојевић</i>	
ПОЕТИКА МОДЕРНОГ И СРПСКА ПОЕЗИЈА ЗА ДЕЦУ ОД 1951. ДО 1971. ГОДИНЕ	375
<i>Др Милутин Ђуричковић</i>	
ПРОЦЕС ИНКЛУЗИЈЕ: КОМУНИКАЦИЈА ПРОФЕСИОНАЛАЦ - РОДИТЕЉ - ДЕТЕ СА РАЗВОЈНОМ СМЕТЉОМ	379
<i>спец. Мирјана Станковић – Ђорђевић</i>	
ОД "КОЛЕКТИВИТЕТА" КА ТИМСКОМ ДЕЉЕЊУ У ПРЕДШКОЛСКОМ АМБИЈЕНТУ	390
<i>Др Тамара Прибишев Белеслин</i>	

Дете као приповедач и рецепиент Child as a writer and recipient

*Доц.д-р Јованка Денкова
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет
Штип
Р.Македонија*

Резиме: У овом се раду разматра поступак који су често користили писци за децу и омладину, кроз тзв феномен идентификације, где дете се појављује као активан и равноправан приповедач са аутором. Тако аутор наглашава да се код наративног поступка не заборавља прималац, а са друге стране, кроз речи детета, на најевидентан начин долази до изражаја дечија машта.

Као илустрација послужиче нам рад "Сказни за Возовија" од Глигора Поповског где аутор оставља простор читаоцу/детету да учествује у стварању сказне, да је обликује, дограђује, обогаћује. Учесће читаоца/дете је највеће на ниво наративе, дискурса, прозно-поетских формама. У том контексту, указује се и на карактеристике дискурса у овом раду, као и специфичности сетинга (проксемије, простора).

Кључне речи: дете, рецепиент, бајка, дискурс, простор.

Summary: This paper elaborates the procedure often used by writers for children and youth, through the so-called phenomenon of identification, where the child appears as active and equal narrator to the author. Thus the author underlines that in the narrative action, the recipient is not forgotten, and through the words of the child the children's fantasy expression becomes evident.

As an illustration we will refer to the work "Skazni za Vozovija" from Gligor Popovski where the author leaves room for the reader-child to participate in the creation, shaping and enrichment of the tale. The participation of the reader/child is mostly present in narration, discourse and prose-poetic form. In this context, the characteristics of the discourse in this work will be pointed out, as well as the particularity of the setting (proxemics, space).

Keywords: child, recipient, fairy tale, discourse, space.

Увод

Мало је писаца који су у интеракцији са децом на истом нивоу, уз осећање и разумевање за жељу деце за путовања и искустава. Уколико путовање се не може реализовати у стварности, то се може постићи уз помоћ маште. Мотив путовања у раду Глигора Поповског заузима значајно место. „Сказни за Возовија“ (1967) је оригинално дело, у коме аутор, Глигор Поповски, користећи своју машту и познавање душе детета, бира сказну као начин за реализовање фантазије детета за путовање у далеке, непознате регије. И не само што „зна како да задовољи знатижељу младих људи за удаљеношћу и непознатим световима“¹, већ и омогућава већини читалаца, да и они активно учествују у стварању овог новог, магичног, натприродног света.

Наративно јадро

Текст почиње са занимљивом наративном секвенцом у којој се три пута понавља сентенца "да замислимо": „Да замислимо да је јун, топли, мирисни и испуњен са песмама птица. Да замислимо једно плаво прозирно небо са топлим сунцем и птице које се испреплећују кроз сунчану паучину, да замислимо зелене обронке и бука зрења кукуруза ...“ (стр.203, потцртано - моје, Ј.Д.).

Одмах се примећује да аутор, користећи сентенцу "да замислимо" чак три пута, жели да уведе читаоца у један измишљени свет, свет створен за деčју игру и смех. Евидентно је да се он налази између њих, не издваја се, а ту особину поседују мало деčјих писаца. На моменат добија се утисак да сваког тренутка можемо видети аутора на том зеленом обронку, једног топлог, сунчаног, јунског дана како седи у хладу и окружен мноштвом деце, прича неку од ових прича. Пред нашим се очима одвија процес изједначавања приповедача са својим херојима, а преко њих са читаоцима. Тако, у стварању сказне партиципирају сви - и аутор, и јунаци и читаоци: „У тим причама учествују: Прво, ја, записивач сказни. (Моје име ћете наћи на корици књиге) Друго: Чика Сима и Тимко. Они измишљају сказне... И петто: ви, читаоци. А зашто ви? А зашто не? Кад могу ујка Сима и Тимко

¹ Мурис Идризовиќ, „Македонска литература за деца“, Наша книга, Скопје, 1988 година, стр.121

измишљати приче, зашто не би могли и ви. Или ако не желите да измишљате испочетка, онда допуните ове које измишљају машиновозач и дете“ (стр.35)

Оваквим, за сказне стереотипним почетком, Глигор Поповски нам говори да, иако ће овај пут користити различити наративни поступак, међутим, неће бити превише удаљен од сказне.

Прва, уводна прича је под називом „Дуго путовање дугог воза“. На самом почетку, даје се кључни појам који на неки магични начин, обедињава седам прича у овој необичној књизи. То је термин који доноси елемент натприродног у књизи - Возовија. Возовија је име града, топоним, где живе сви возови, па зато што су возови дуги, и њихове куће треба да су дуге. Ево како Тимко замишља Возовију: „Па, то треба бити неки чаробни град. Само право да кажем, ја никада нисам био у центру града и не знам како изгледа. Само сам видео слике градова. Али, за Возовију мислим да је велики град са многим дугим кућама за дуге возова. И из сваке такве куће треба да полази по једна линија у неки крај света“ (стр.210).

Тимкова претстава о изгледу Возовије је врло близу реалности, изгледу једне модерне железничке станице, са многим перонима, тако да од сваког полази по једна пруга. Али са друге стране, Тимко је свестан да се ради о измишљеном граду. Иако реално не зна како прави град изгледа, јер је детињство провео у самоћи, поред пруге, гледајући возове како близу пролазе сваки дан и одлазе у далеким крајевима, Тимко замишља Возовију као велики град. Њено име је у потпуној сагласношћу са дејом психологијом, јер деца често дају имена објектима и појавама према њиховој природи или изгледу. Дакле, у таквом граду са таквим именом, разумно је да су становници - Возови. У граду чији становници су возови, да би било реда, разумно је да постоји и неко ко брине о поласку возова из њихових кућа – ту особу Тимко ће назвати "возоиспракач". Ово је веома занимљив спој речи, али изгледа да нисмо изненађени овим именовањем железничара. Термин је веома близак логици детета, и у основи - исправан.

Након спасавања воза, захваљујући херојској акцији детета, аутор сказне - чика Сима жели да се заврши ова прича, али Тимко је незадовољан и жели да се зна даља судбина Спаска, Јаглике и Дугог Воза. Због тога, чика Сима наставља сказну, претварајући Спаска – у инжењера, а Јаглика постаје учитељица. И не само то.

На инсистирање детета, чика Сима прати судбину ова два јунака у петој причи, која носи назив „Нешто што се ретко дешава“, јер ће у њој чика Сима испричати нешто што у стварности ретко може да се деси. Као ликови овде ће се појавити познати јунаци, Спаско и Јаглика, али овај пут као одрасли, млади људи, он-инжењер, градитељ пруга, а она - учитељица. Евидентно је да им је наратор испунио потајне снове и жеље из детињства. Прошлост рађа много успомена и двоје младих се растају као пријатељи, који се стално дописују. Али, Тимку то није довољно, па тражи од чика Симе да заврши сказну онако као што приличи једној сказни, т.ј. срећним крајем: „Али, лепа прича не сме да заврши тако. У бајкама увек кад се сретну двоје младих, који су драги један другоме, долази до венчања...“ (стр.264).

Због тога, чика Сима ће испунити жељу детета и завршава бајку са стереотипним завршетком бајке – са свадбом Јаглике и Спаска: „Три дана и три ноћи је трајало весеље. Текли су реке од вина, секли су хлеба и колача, пекли су се овнови и волови, чуле су се песме и свирке, јело се, пило се, весело се оро играло – није се спавало. На венчању био сам позван и ја, јео сам, пио сам, па чак сам до данас наједен и напијен“ (стр.264).

Својим речима о учешћу у весељу, наратор сведочи и потврђује аутентичност онога што је рекао. У овој бајци, воз је онај чаробни елеменат, који у овом случају ће допринети да се узајамно поштовање између старих познаника претвори у љубав.

Како и овој, тако и у осталим бајкама, а укупно су седам, реални аутор, Глигор Поповски позива децу у свет стварања бајке, изражавајући своје уверење да свако од нас, читајући бајке, може измислити нове, или да допуни већ испричане бајке, из разлога што два наратора увек остављају простора за убацивање својих епизода или наставке од испричаних бајки. Аутор, то поручује следећим речима, подсећајући да при томе увек требамо бити поштени према свакоме: "А зашто не? Кад могу чика Сима и Тимко измишљати бајке, зашто не би могли и ви? Или, ако не желите измишљати из почетка, онда допуњујте ове које су већ измислили машиновозач и дете“ (стр.35).

Овим речима, аутор не само да усмерава најмлађе читаоце како да учествују у стварању бајке, већ упућује поруке морално-дидактичке оријентације: „Само вас упозоравам: увек будите праведни. Увек отворите пут истини и доброти“ (стр.246).

Кроз ову оригинално написану и компоновану књигу, названа и "неисцрпни уметнички лексикон доброте и хуманости"², писац реализује своју идеју да је доброта непобедљива. У њој је садржана и „етички условљеност прича: да би млади читалац дошао до сазнања да у трајној борби између добра и зла, добро увек тријумфира”.³

Дискурс

Рад „Сказни за Возовија“ је посебно осмишљен и својом композицијом је оригинално дело. У њему, комбинацијом бајковитих и реалистичних елемената на једној страни, и комбинацијом прозних и поетских елемената, са друге стране, аутор је реализовао занимљиву испричану причу у којој наратори *буквално позивају* читаоце да се и они укључе у стварању бајке. У ствари, аутор примењује "симбиотички поступак да говори језиком прозе и поезије".⁴

Наиме, ради се о убацивањем *приче у причи*, или уметањем одвојених, независних прича (бајки) у оквиру основног сижеа рада. Или, другачије речено, „приче-дигресије, набрзину смишљене наративне јединице, или минијатурни романи у роману, који се успешно уклапају у глобални наративни дискурс”.⁵

Такве уметнуте наративне јединице, слободно можемо назвати "импровизован наративни дискурс".

Пре тога, сваку од ових прича смо урамили у посебним оквирима. Први оквир обухвата: Тимка и чика Симу који су праћени од реалног аутора, који је у том тренутку наратор. Он их описује онако као што их види, не задирујући у њиховим мислима. Једино је сведок Тимкове туге због усамљености. У тренутку када Тимко и чика Сима почињу говорити, реални аутор напушта позицију наратора и уступа је обојици наратора, који се већ обраћају читаоцима. Дакле, у овом случају, промена дискурса имлицира динамичан и променљив сетинг.

Сетинг

² Александар Поповски, „Поговор“ кон книгата „Песни“ од Глигор Поповски, Детска радост, Скопје, 1984, стр.172 - 173.

³ Душко Цацков, „Литература за деца и младина“, НИО „Просветен работник“, Скопје, 1982 година, стр. 123.

⁴ Миодраг Друговац, „Македонската книжевност за деца и младина“, Детска радост, Скопје, 1996 година, стр.235.

⁵ Ранко Младеноски, „Чекајќи ја егзегезата“, Современост, Скопје, 2005, стр..263.

Раније смо споменули да је рад „Сказни за Возовија“ конципиран као слика са два оквира. Један оквир се састоји од оба наратора, Тимко и чика Сима, а својим измишљањем прича, они пројектују нови, унутрашњи оквир, у који егзистирају мноштво других ликова.

Простор у којем се налазе оба наратора је равница, поље, усред које пролази пруга. Време у коме се све то дешава је средином лета. Свакодневно пругом пролазе возови. И, осим тога, не догађа се готово ништа друго. То је физичка поставка/сетинг у којој се одвија радња. Та слика код читаоца одмах продуцира слику топлог летњег дана, кад се чује једино зујање пчела у пољу. А шта се друго може радити у једном таквом дану, осим да се измишљају и причају бајке. У тим тренутцима, два лика, почињу причу. Кроз њу се ствара нови, занимљивији, узбудљивији свет, свет путовања, разних људских судбина ...

Тиме, аутор је пренео своје карактере у нову поставку-ментални сетинг, који се јавља као пројекција у њиховој свести. Прелазак од физичког до менталног сетинга се дешава прилично често: на крају сваке претходне и на почетку наредне бајке, и штавише, врло често и сами наратори упадају (посебно Тимко) у наративни ток приче. Дакле, имамо променљив сетинг у тренуцима када актанти делују. Њихово деловање је првенствено вербалне природе, јер они *причају*, а ментални сетинг у коме прелазе (бораве) је измишљени град Возовија, унутрашњост воза, итд.

Актантна шема

У наратологији је уобичајено да се прави разлика између јединица површинске и јединица дубоке структуре. Оно што се на површини реализује као лик (семантичка јединица) у дубини може се читати као актант (синтактичка јединица).⁶ Ако прихватимо Гремасов актантан модел који садржи бинарне супротности: субјекат/објекат, примаоц (адресат)/пошиљалац (адресант); помоћник/противник, нормално да се одмах мора одредити и стрелица жеље, јер како каже и Венко Андоновски⁷, та стрелица жеље је кључна карактеристика актантне функције – субјекат у једној причи. Или, не постоји причање

⁶ Венко Андоновски, „Текстовни процеси“, Култура, Скопје, 1996, стр.159.

⁷ Венко Андоновски, „Текстовни процеси“, Култура, Скопје, 1996, стр.161.

у правом смислу речи, ако нема субјекта који чезне за неком наративном вредношћу.

Дакле, основна (елементарна) актантна шема у „Сказни за Возовија“ изгледа овако: два главна актанта су Тимко и чика Сима. Тимко је усамљени дечак, који инсистира на томе да слуша приче о возовима. Тиме, с једне стране жели да победи усамљеност кроз летњи одмор, а са друге стране жели да задовољи свој интерес и фасцинираност возовима. Дакле, у актантној позицији *субјекат* ће бити Тимко, који ће за све време настојати да оде негде далеко од самоће пруге.

Дакле, *објекат* наративне вредности која му је циљ је управо - путовање *према* и *од* Возовије (барем у мислима). Тачно те три семантичке осе која одређују и Греимас и Тодоров: "Комуникација-жеље-искушење, дефинирају субјекта као карактер са доминантним позитивним основним предикатом *хоће/жели*, ко ће бити придвижач целом тексту“.⁸

Јунак или субјекат (Тимко), прижељкује (жели) да путује возовима, али пошто је то неизводљиво (у тренутку!), као замену/супститут прихвата (жели) да чује приче везане за жељену наративну вредност - путовање возовима. Тако, као *пошиљалац* субјекта јавља се његова чежња за путовањем.

Прималац реализоване наративне вредности је он лично, јер је реч о задовољавању његове жеље за путовањима. Наравно, инсистирање субјекта да дође до објекта без присуство помагача или противника било би нереално, јер је ретка ствар да се у животу нешто оствари на једноставан начин и без тешкоћа које треба превазићи. Дакле, помоћник субјекту (Тимко), био би онај актант који ће му помоћи да дође до жељене наративне вредности, која је у овом случају - чика Сима. Истовремено, он функционише и као помоћник за себе, јер причањем приче и он *убија* време, и подсећа се дугог радног живота као машиновозач. Дакле, и помоћник има користи од тога да субјекат дође до жељене наративне вредности, што с друге стране, делом га ставља у актантну позицију примаоца.

На први поглед, у „Сказни за Возовија“ нема противника. Једино, у другој бајци (*Во Новогодишната вечер*), када Тимко, разочаран

⁸ Според Ангелина Бановиќ-Марковска, „Интерпретативни стратегии“, Ѓурѓа, Скопје, 1999, стр.142

речима оца да не постоји земља која се зове Возовија и да су бајке лаж, чини се да је спреман отказати се жељене наративне вредности, али одмах после тога, речи чика Симе га убеђују у супротно и радња наставља да тече:

„- Али, таква земља, ни такав град у који живе возови, не постоји, - рече дете.

- Такве земље и такви градови - постоје. А једном таквом граду, мој Тимушко, играјући се, ми смо дали име Возовија. То је сва наша неистина...“(стр.226).

Тиме, Тимков отац као противник одмах отпада и субјекат (Тимко), заједно са својим помоћником (чика Симе) ће наставити да чезне и да путује са бајкама.

Наравно, не треба занемаривати чињеницу да се, као примаоци могу појавити и читаоци, којима су такође приче намењени, као и то да се у актантној позицији помоћника појављује и воз, као магични предмет који носи субјекат за жељене дестинације/наративне вредности - Возовија.

Закључак

На основу претходно изнесеног, може се закључити да дете не мора и не треба да буде пасивни прималац, већ може и треба активно да учествује у процесу креирања свет књижевног дела. Ова улога детета произлази из његове суштине, као вечити сањар, истраживач, произлази из његове чежње за непознатим. А то се може реализовати једино на крилима бајке. Најексплицитно то се види у речима једног од наратора – пензионирани машиновозач, чика Симе, у којима он изражава своје мисли за бајке и њихову суштину:

„Па, бајке које причамо су као крила. У бајкама можеш све: да летиш, да пливаш и да се возиш. У бајкама можеш да путујеш где год желиш, кад желиш, чак и на местима у која се не може ићи ничим другим.

- А каква су та места? – питао је Тимко.

- То су магична места која постоје само у бајкама и сновима деце. У та места најлакше и најчешће путују деца“ (стр.257).

„Деца воле бајке. Ако ја и ти испричамо ове приче свим жељезничарима, они ће разнети те приче свим пругама и испричаће их свим дечама и девојчицама. Бајке знају лако путовати...“ (стр.276).

Литература

- Андоновски, В., Текстовни процеси, Култура, Скопје, 1996.
Бановиќ-Марковска, А., Интерпретативни стратегии, Ѓурѓа, Скопје, 1999.
Цацков, Д., Литература за деца и младина, НИО „Просветен работник“, Скопје, 1982.
Друговац, М., Македонската книжевност за деца и младина, Детска радост, Скопје, 1996.
Mladenoski, P., *^ekaj}i ja egzegezata*, Sovremenost, Skopje, 2005.
Идризовиќ, М., Македонска литература за деца, Наша книга, Скопје, 1988.
Поповски, А., Поговор кон книгата Песни од Глигор Поповски, Детска радост, Скопје, 1984.
Поповски, Г., Сказни за Возовија, Избрани дела на Г.П., кн.3, Детска радост, Скопје, 1984.

Title of work: CHILD AS A WRITER AND RECIPIENT

Summary: This paper elaborates the procedure often used by writers for children and youth, through the so-called phenomenon of identification, where the child appears as active and equal narrator to the author. Thus the author underlines that in the narrative action, the recipient is not forgotten, and through the words of the child the children's fantasy expression becomes evident.

As an illustration we will refer to the work "Skazni za Vozovija" from Gligor Popovski where the author leaves room for the reader-child to participate in the creation, shaping and enrichment of the tale. The participation of the reader/child is mostly present in narration, discourse and prose-poetic form. In this context, the characteristics of the discourse in this work will be pointed out, as well as the particularity of the setting (proxemics, space).

Keywords: child, recipient, fairy tale, discourse, space.